

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

Факультет соціальних наук та соціальних технологій
кафедра політології

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР ГРУЗІЇ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА
РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ

дипломна робота
на здобуття академічного звання бакалавра політології
студентки Росік Софії Максимівни

Науковий керівник
Чабанна М. В.
Доктор політичних наук, доцент

Робота допущена до захисту в ДЕК рішенням кафедри політології
протокол № 12 від 19.05.2026 р.

Завідувач кафедри: Чабанна М.В.

Київ – 2026 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	6
1.1. 6	
1.2. 9	
1.3. Теоретичні підходи до аналізу політики ЄС на пострадянському просторі.....	11
РОЗДІЛ 2. ЕТАПИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ГРУЗІЇ	13
2.1. Революція троянд і новий політичний курс.....	13
2.2. Вплив війни 2008 року на євроінтеграційний курс.....	20
2.3. Підписання Угоди про асоціацію з ЄС	28
РОЗДІЛ 3. ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	33
3.1. Внутрішньополітичні бар'єри євроінтеграції Грузії.....	33
3.2. Зовнішні виклики євроінтеграції Грузії	36
3.3. Перспективи членства Грузії в ЄС	39
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	46
ДОДАТКИ	53

ВСТУП

Починаючи з початку XXI століття, Сакартвело послідовно реалізує стратегічний курс на європейську інтеграцію, який став провідним орієнтиром її політичного розвитку. Європейський вибір держави визначає напрям демократичних перетворень, модернізації інституцій публічної влади та формування зовнішньополітичної ідентичності. Орієнтація на Європейський Союз у грузинському випадку функціонує як рамка переходу від пострадянських практик врядування до стандартів, що пов'язуються з верховенством права, прозорістю та підзвітністю, а також як інструмент посилення стійкості держави в середовищі підвищених безпекових ризиків.

Євроінтеграційний процес Сакартвело розгортається в умовах поєднання внутрішніх і зовнішніх трансформацій. До внутрішніх чинників належать політична поляризація, труднощі реалізації судової та антикорупційної реформ, вплив неформальних центрів ухвалення рішень на інституційну динаміку та партійну конкуренцію. Зовнішні виклики зумовлені наслідками війни 2008 року, наявністю тимчасово окупованих територій, тиском з боку Російської Федерації та змінами безпекового середовища на Південному Кавказі. У цих умовах європейська інтеграція набуває не лише зовнішньополітичного, а й безпекового виміру, адже інтеграційні рішення співвідносяться з питаннями суверенітету, стабільності та зовнішніх гарантій.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що європейська інтеграція Сакартвело відображає траєкторії трансформації політичних процесів у державах пострадянського простору та є складовою політики Європейського Союзу в межах Східного партнерства. Аналіз викликів і перспектив євроінтеграційного курсу Сакартвело дає підстави оцінити дієвість інструментів інтеграційного впливу ЄС, а також уточнити механізми взаємодії внутрішньої політичної конкуренції, якості інституцій та зовнішнього тиску в регіоні.

Дослідницьке питання: яким чином внутрішньополітичні бар'єри та зовнішні безпекові виклики визначають динаміку європейської інтеграції Сакартвело, і які перспективи подальшого зближення з ЄС впливають із цієї динаміки.

У межах роботи використовується назва «Сакартвело» як автентична самоназва держави; у випадках цитування офіційних документів, де вживається форма «Грузія», ми зберігаємо її відповідно до першоджерела.

Об'єктом дослідження є процес європейської інтеграції Сакартвело як політико-інституційна траєкторія зближення держави з Європейським Союзом у межах політики ЄС щодо країн Східного партнерства.

Предметом дослідження є предметом дослідження є політико-правові механізми євроінтеграції Сакартвело, а також внутрішні й зовнішні чинники, що визначають динаміку зближення держави з Європейським Союзом та перспективи набуття членства.

Метою курсової роботи є визначити, як внутрішньополітичні бар'єри та зовнішні безпекові виклики впливають на сучасну динаміку зближення з ЄС і перспективи членства.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких **завдань:**

- розкрити поняття та сутність процесу євроінтеграції;
- охарактеризувати особливості інтеграційних процесів у країнах Східного партнерства;
- проаналізувати теоретичні підходи до аналізу політики ЄС на пострадянському просторі;
- революцію троянд і формування нового політичного курсу Сакартвело;
- визначити вплив війни 2008 року на євроінтеграційний курс Сакартвело;
- Проаналізувати наслідки підписання Угоди про асоціацію з ЄС для інтеграційної траєкторії;

- з'ясувати внутрішньополітичні бар'єри (такі, як олігархізація, поляризація, судова реформа), що впливають на євроінтеграційний поступ;
- проаналізувати зовнішні виклики (вплив РФ, війна в Україні, геополітична конкуренція) у формуванні інтеграційної стратегії;
- оцінити перспективи членства Грузії в ЄС у контексті поточних політичних умов та інституційної взаємодії з Євросоюзом.

Методологічну основу дослідження становлять історичний, порівняльний і системний методи, а також елементи дискурс-аналізу для інтерпретації політичних наративів і контент-аналіз офіційних документів Європейського Союзу та міжнародних організацій.

Джерельну базу роботи становлять офіційні документи й матеріали інституцій ЄС (звіти, висновки, правові акти, заяви), документи договірної основи взаємин ЄС-Грузії, аналітичні матеріали міжнародних організацій, а також наукові публікації українських і зарубіжних дослідників, присвячені європейській інтеграції, Східному партнерству та безпековій ситуації в Південному Кавказі.

Структура курсової роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та двох додатків. Детальну хронологію ключових подій представлено у Додатку А Додаток Б не вказуєте?. Загальний обсяг роботи становить 57 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

1.1. Поняття та сутність процесу євроінтеграції

Євроінтеграцію доцільно розглядати як комплексний процес зближення держави з Європейським Союзом. У науковому дискурсі він охоплює як формальні кроки державної політики, так і зміни у способах політичної самоідентифікації. Тому аналіз поняття має спиратися на дві взаємопов'язані площини. Перша площина є інституційно-правовою. Вона описує узгодження правил, процедур і практик із нормами ЄС. Друга площина є ціннісно-ідентичнісною. Вона фіксує уявлення про «Європу» як про бажаний політичний і цивілізаційний простір. Ці площини діють одночасно й формують спільну логіку курсу на інтеграцію.

У широкому значенні євроінтеграція означає наближення до стандартів ЄС у правовій, економічній та інституційній сферах. Це включає адаптацію законодавства, реформу державного управління, модернізацію регуляторних практик, розвиток механізмів демократичної підзвітності. Проте зведення євроінтеграції лише до технічної «гармонізації» не дає повної картини. У державах, які не мають статусу члена або кандидата, інтеграційний процес часто відбувається в умовах слабших стимулів і непевних перспектив. За таких обставин формальні вимоги ЄС не завжди визначають поведінку внутрішніх акторів. У роботі А. К. Чанчари показано, що за межами ЄС «канали європеїзації» можуть працювати як ресурси, які внутрішні політичні сили використовують для власних цілей, зокрема для посилення легітимності та позиціонування в національній політиці [14, с. 391-392]. Це означає, що євроінтеграційна риторика і практики здатні виконувати не лише регуляторну, а й політичну функцію.

Інституційно-правова площина євроінтеграції проявляється в поступовій перебудові правил і процедур. Тут ключовими стають імплементація норм, стандартизація політик, підзвітність інституцій, узгодження секторних регуляцій із правом ЄС. Але ефект таких змін залежить від того, як їх інтерпретують і застосовують внутрішні актори. Чанчара наголошує, що класичні «згори-вниз» підходи, які пояснюють європеїзацію через умовність і соціалізацію, не завжди адекватно відображають ситуацію у країнах поза ЄС, бо недооцінюють агентність внутрішніх політичних гравців [14, с. 394]. У такому випадку адаптація норм може мати вибіркового характер і бути пов'язаною з внутрішньою боротьбою за владу, ресурси та суспільну підтримку.

Ціннісно-ідентичнісна площина описує євроінтеграцію як спосіб колективного самовизначення. Вона відображає те, що «Європа» в політичній уяві часто постає як набір норм і символів. У дослідженні Д. О'Бехейна та Ф. Коена показано, що в грузинському випадку «європейськість» функціонує як складова самоопису нації та як рамка для політичної мобілізації [42, с. 924]. Автори фіксують, що твердження про історичну «належність до Європи» постійно відтворюється в офіційній риториці й підтримується символічними практиками. Це надає зовнішньополітичному курсу внутрішню легітимацію та переводить його у площину ідентичності, а не лише прагматичних розрахунків.

Ідентичнісна логіка впливає і на зовнішньополітичні цілі, і на внутрішньополітичну конкуренцію. «Європейська ідентичність» може слугувати критерієм політичної «нормальності», а відхилення від цього курсу часто маркується як небажана альтернатива. У цьому сенсі євроінтеграція стає інструментом конструювання політичного консенсусу, а також способом організації політичного поля, де «проєвропейськість» перетворюється на елемент легітимації еліт [42, с. 931, 935]. Паралельно вона формує очікування суспільства щодо стандартів державної політики, насамперед щодо демократії, верховенства права та прав людини.

Прагнення до ЄС у пострадянських державах слід також пояснювати через структурне положення цих країн у регіональній системі. К. Какакія, Б. Лебанідзе та В. Дубовик пропонують інтерпретацію, у якій рух України та Грузії до Європи пов'язується з ідентичнісними чинниками та досвідом «маргінальності» між геополітичними центрами. У такій перспективі євроінтеграція виступає як стратегія виходу з «сірої зони» та як пошук визнання через приєднання до нормативного порядку ЄС. Автори підкреслюють зв'язок цього курсу з постімперським транзитом і з прагненням закріпити власну суб'єктність [36, с. 454]. Це дозволяє пояснити стійкість інтеграційних орієнтацій навіть тоді, коли перспектива членства залишається нечіткою.

Сутність євроінтеграції полягає у поєднанні інституційної трансформації та ідентичнісного самовизначення. На рівні політики це означає реформування правил і практик у напрямі стандартів ЄС. На рівні символів і легітимації це означає закріплення «Європи» як нормативного орієнтира та як ресурсу політичної дії. У пострадянському просторі євроінтеграція часто виконує ще одну функцію. Вона працює як механізм подолання периферійного статусу через приєднання до ширшого ціннісного порядку [36, с. 457]. Саме тому для подальшого аналізу інтеграційних траєкторій України та Грузії доцільно одночасно враховувати і правово-інституційні механізми, і логіку політичної легітимації, і роль «європейської ідентичності» у внутрішній мобілізації [14, с. 391-392; 42, с. 924].

1.2. Особливості інтеграційних процесів у країнах Східного партнерства

Ініціатива Східного партнерства, запущена у 2009 році, створила диференційовану архітектуру взаємодії ЄС із шістьма пострадянськими державами - Азербайджаном, Білоруссю, Вірменією, Грузією, Молдовою та Україною. У науковому дискурсі вона трактується водночас як інструмент нормативного впливу ЄС і як формат структурованого діалогу з державами-сусідами [3, с. 346-347]. Принципова особливість цієї ініціативи полягає в тому, що вона від початку не передбачала для всіх учасників однакових перспектив членства, проте забезпечувала спільну інституційну рамку для просування реформ і наближення до стандартів ЄС. Саме це поєднання - уніфікованих інструментів і диференційованих результатів - становить основну аналітичну проблему у вивченні інтеграційних процесів у регіоні.

Ключовою структурною рисою Східного партнерства є «різношвидкісна» інтеграція. Держави-учасниці просуваються нерівномірно як між собою, так і в різних секторах усередині кожної країни. За підсумками десятиліття ініціативи, дослідники фіксують чіткий поділ між державами «асоційованого тріо» - Грузією, Молдовою та Україною, які підписали угоди про асоціацію та DCFTA, - і рештою учасників, що зберегли дистанційний формат взаємодії з ЄС [1, с. 7-10]. Однак і всередині «тріо» існують суттєві відмінності. Молдова здобула статус кандидата раніше за інших. Грузія пройшла крізь виразне гальмування після 2020 року, спричинене внутрішньополітичними факторами та наростанням авторитарних тенденцій. Ці відмінності свідчать про те, що формальна інституційна однорідність ініціативи не гарантує однакових траєкторій у кожному конкретному випадку.

Порівняльний аналіз держав Східного партнерства дозволяє виявити кілька ключових чинників, що визначають темп і глибину інтеграції. По-перше, якість державного управління й антикорупційна спроможність: країни

з вищими показниками верховенства права демонструють більш стабільне виконання асоціаційних зобов'язань. По-друге, внутрішньополітична стабільність і консенсус еліт щодо євроінтеграційного курсу: там, де «проєвропейськість» оспорується у публічній і партійній конкуренції, темп реформ уповільнюється. По-третє, геополітична вразливість: держави, на які активно впливає Росія, зазнають додаткових зовнішніх обмежень, що відображається на характері та швидкості їхнього зближення з ЄС [7, с. 39-48].

Окремого розгляду потребує питання умовності (conditionality) як механізму Східного партнерства. У роботі Делкур показано, що ефективність умовності суттєво залежить від конкретного безпекового і геополітичного контексту. Зокрема, у випадках Грузії та Молдови конкурентна умовність з боку Росії і ЄС ускладнює реалізацію реформ і породжує ситуацію, коли внутрішні актори можуть маніпулювати між двома джерелами тиску, не дотримуючись зобов'язань ані перед одним із них [20, р. 491-497]. Це обмеження є структурним і не усувається лише через технічну допомогу або переговорний тиск - воно вимагає більш чіткого визначення перспектив з боку ЄС.

Паралельно з базовими механізмами Східного партнерства набувають поширення гнучкі тристоронні формати співпраці. Делкур і Панчулідзе аналізують залучення Грузії до тристоронніх форматів як елемент участі у Східному партнерстві, що дозволяє підвищити політичну видимість держави та забезпечити додаткові канали впливу на порядок денний ЄС [21, р. 141-148]. Ці формати особливо важливі для малих держав, оскільки компенсують їхню структурну слабкість у двосторонніх переговорах із великими партнерами і дозволяють формувати коаліції під конкретні ініціативи.

Потрібно також враховувати внутрішньополітичну функцію «європеїзації» в країнах Східного партнерства. Посилання на євроінтеграційні зобов'язання використовується не лише як регуляторний орієнтир, а й як аргумент у внутрішньополітичній боротьбі - для легітимації реформ, мобілізації суспільної підтримки або, навпаки, критики опонентів. У деяких

випадках «проєвропейська» риторика може розходитися з реальним виконанням зобов'язань, перетворюючись на символічний ресурс без відповідного інституційного наповнення. Це явище фіксується дослідниками як один із ключових викликів для оцінки реальної глибини інтеграції [3, с. 355-360].

Нарешті, геополітичний вимір набув особливого значення після 2022 року. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну суттєво прискорило переосмислення ролі Східного партнерства і поставило питання про реальну безпекову функцію євроінтеграції для країн регіону. Дослідження перспектив ініціативи, проведені у цей період, фіксують зміщення порядку денного в бік питань стійкості, безпеки та енергетичної незалежності [7, с. 90-112]. Для Грузії цей контекст є особливо неоднозначним: з одного боку, він посилює символічне значення євроінтеграційного курсу як стратегії забезпечення, з іншого - внутрішньополітичні суперечності та позиція правлячої партії призвели до фактичного заморожування переговорного процесу з ЄС у 2024 році.

Інтеграційні процеси в країнах Східного партнерства характеризуються чотирма стійкими параметрами: диференційованістю темпів і глибини зближення з ЄС; структурними обмеженнями умовності в умовах геополітичної конкуренції; розвитком гнучких форматів, що доповнюють базові механізми ініціативи; та зростанням ролі безпекового виміру в інтеграційному порядку денному. Аналіз цих параметрів є необхідною основою для розуміння специфіки грузинського кейсу, якому присвячений подальший розгляд у цій роботі.

1.3. Теоретичні підходи до аналізу політики ЄС на пострадянському просторі

Дослідники застосовують кілька теоретичних підходів до аналізу політики ЄС у пострадянському просторі. Кожен із них пояснює окремий аспект: логіку інструментів ЄС, поведінку держав-партнерів або роль внутрішньої політики у виконанні інтеграційних зобов'язань.

Перший підхід - інституційно-інструментальний. У його межах увагу зосереджено на структурі політики ЄС, її цілях та механізмах взаємодії з партнерами. Східне партнерство розглядається як набір інструментів правового наближення та секторальної співпраці. Деканошвілі показує, що між очікуваннями партнерів і реальними можливостями ЄС існує стійкий розрив. Саме він знижує довіру до інтеграційного процесу [19, р. 1-17].

Другий підхід пов'язаний із концептом нормативної сили ЄС. Він ставить питання про здатність ЄС транслювати ліберальні норми в умовах опору з боку партнерів. Andguladze досліджує цю проблему на матеріалі Грузії. Він показує, що в країні сформувався «антиліберальний» наратив, який функціонує як альтернатива нормативній пропозиції ЄС. Це обмежує реальний вплив ЄС на внутрішню політику [9, р. 5-21].

Третій підхід зосереджений на агентності держав-партнерів. Він виходить із того, що держави не лише реагують на пропозицію ЄС, а й формують власну зовнішньополітичну поведінку на основі ідентичності. Kakachia і Minesashvili аналізують зовнішньополітичну поведінку Грузії. Вони доводять, що ідентичнісна логіка відіграє в ній не меншу роль, ніж раціональний розрахунок [37, р. 171-180].

Четвертий підхід - геополітичний. Він розглядає роль зовнішніх акторів, передусім Росії, у формуванні інтеграційного середовища. Delcour і Wolczuk досліджують вплив Росії на процеси демократизації в Грузії та Україні. Їхній

аналіз свідчить, що зовнішній тиск може водночас гальмувати реформи в одних сферах і прискорювати їх в інших [23, р. 459-478].

П'ятий підхід - оцінювальний. Він фіксує розрив між задекларованими цілями ЄС та реальними результатами його політики. Фікс, Гаврич і Мельниковська досліджують нормативну силу ЄС у Грузії. Вони встановлюють, що ефективність цього впливу залишається обмеженою через структурні слабкості самої ініціативи та мінливий внутрішній контекст [29, р. 1-24].

Кожен із розглянутих підходів висвітлює окремий вимір політики ЄС у регіоні. Разом вони дають змогу аналізувати євроінтеграційний курс Сакартвело як взаємодію зовнішніх механізмів, внутрішньої агентності та безпекових обмежень.

У першому розділі було розглянуто теоретичні засади дослідження процесу євроінтеграції та особливостей політики ЄС на пострадянському просторі. Встановлено, що євроінтеграція є комплексним процесом, який поєднує інституційно-правове наближення до норм ЄС і ціннісно-ідентичнісне самовизначення держави. З'ясовано, що в країнах Східного партнерства інтеграційні процеси мають диференційований характер і залежать від внутрішньополітичної стабільності, якості державного управління, ефективності реформ та зовнішньополітичного середовища. Визначено, що для аналізу політики ЄС у пострадянському регіоні доцільно використовувати інституційно-інструментальний, нормативний, агентнісний, геополітичний та оцінювальний підходи. Узагальнення цих підходів дає підстави розглядати євроінтеграційний курс Грузії як результат взаємодії зовнішніх механізмів впливу ЄС, внутрішньої політичної динаміки та безпекових викликів сучасного етапу.

РОЗДІЛ 2. ЕТАПИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ГРУЗІЇ

2.1. Революція троянд і новий політичний курс

Революція троянд 2003 р. у Грузії постала як реакція на затяжну кризу державного управління доби Едуарда Шеварднадзе. У політичній площині ця криза проявлялася у розриві між формально демократичними інститутами та повсякденними практиками патронажу, клієнтелізму й системної корупції. У соціальній площині вона підживлювалася розчаруванням від результатів пострадянської трансформації, низькою якістю публічних послуг та недовірою до виборчих процедур. Стан справ напередодні революції фіксується і рейтинговими оцінками: у 2003 р. Freedom House присвоїв Грузії категорію «Частково вільна» з оцінками 4/7 за показниками політичних прав і громадянських свобод, а Transparency International у Corruption Perceptions Index 2003 р. розмістив країну на 124-му місці зі 133 із балом 1,8 - серед найбільш корумпованих держав світу. Безпосереднім тригером протестів стали маніпуляції під час парламентських виборів листопада 2003 р., які спричинили масову мобілізацію та завершилися відставкою президента [10, р. 1]. Загальну хронологію євроінтеграційного процесу Сакартвело унаочнено на Рис. 2.1. (див. Додаток 1).

Події Революції троянд часто характеризують як зміну влади без класичної «революційної» організації і без тривалого насильницького протистояння. У такому підході акцент переноситься з образу «революціонерів» на поєднання інституційних збоїв, політичних альянсів і мобілізаційних практик. С. Джонс пропонує інтерпретацію, у межах якої грузинський випадок не тотожний радикальному руйнуванню старого режиму: ядро подій становила швидка делегітимація влади через виборчий конфлікт і демонстративні форми протесту, а не побудова нового порядку через тривалу низову організацію [35, р. 34-37]. Для подальшого аналізу

наслідків це має методологічний сенс: зміна керівництва та перезапуск державних політик не рівнозначні інституційній демократизації.

Підготовчий етап революції, який у публічному дискурсі часто «зникає» за драматургією листопадових подій, у сучасних дослідженнях розглядається як період формування інфраструктури громадської мобілізації. Д. Апраїдзе наголошує, що громадянські організації та експертні середовища до 2003 р. виконували функцію «перекладу» соціального невдоволення в політичну мову: вони робили корупцію видимою проблемою, пропонували інструменти контролю за виборами та формували мережі довіри між активістами, журналістами, спостерігачами і частиною опозиції [10, р. 1-2].

Фактичний перебіг листопада 2003 р. у літературі подається як ланцюг взаємопов'язаних кроків. Після оголошення суперечливих результатів парламентських виборів опозиційні сили використали накопичений досвід виборчого моніторингу та мобілізаційні ресурси громадянського суспільства. Апраїдзе описує роль громадянського сектору у двох вимірах: організаційному (координація протестів, спостереження, комунікація) та символічному (рамкування подій як боротьби з корупцією і «поганим врядуванням») [10, р. 1-2]. Така реконструкція дозволяє розглядати Революцію троянд не як спонтанний спалах, а як результат попередньої роботи мереж активістів і організацій.

Перехід влади відбувся мирно, але він швидко перетворився на старт масштабної політичної реконфігурації. Після відставки Шеварднадзе до керівництва прийшла група реформаторів на чолі з Міхеїлом Саакашвілі. У літературі цей момент фіксується як «вікно можливостей», коли нова еліта отримала високу легітимність, а державний апарат - можливість швидкого оновлення. Апраїдзе підкреслює, що вплив громадянського суспільства після зміни режиму не зник, а змінив форму: частина активістів і експертів перейшла до державних структур, тоді як інша залишилася у ролі партнерів і консультантів уряду [10, р. 2-3]. Тут виник новий баланс: посилилася

реформаторська спроможність держави, але послабилася автономна наглядова функція громадянського сектору.

Найбільш матеріально фіксованим результатом перших років після Революції троянд стала антикорупційна кампанія. Її опис у літературі має ознаки «політики швидких перемог»: зміни були спрямовані передусім на повсякденні контакти громадян із державою. Апраїдзе прямо констатує, що антикорупційні політики сприймалися як одні з найуспішніших - вони підвищували прозорість надання послуг і змінювали практики «побутової» корупції [10, р. 1]. Це підтверджується і рейтинговою динамікою: якщо у 2003 р. Transparency International оцінював Грузію у 1,8 бала зі шкали 10, то вже у 2007 р. цей показник зріс до 3,4, а у 2008 р. - до 3,9, що відображало реальний прогрес у сфері адміністративної корупції. Схожу тенденцію зафіксував і Freedom House: починаючи з 2005 р. оцінки країни за показником політичних прав покращились до 3/7.

Таблиця 2.1 Ключові етапи європейської інтеграції Грузії (2003-2014)

Джерело: складено автором на основі опрацьованих джерел.

Рік	Подія	Значення для євроінтеграції
2003	Революція троянд; відставка Шеварднадзе; прихід Саакашвілі	Старт реформаторського курсу; проголошення євроатлантичної орієнтації; «вікно можливостей» для модернізації держави
2003-2007	Антикорупційні реформи; зростання ТІ з 1,8 до 3,4 бала; покращення Freedom House до 3/7	Підвищення міжнародної легітимності; формування аргументів для зовнішньої підтримки ЄС та США

Рік	Подія	Значення для євроінтеграції
2008	Серпнева війна з Росією; визнання РФ Абхазії та Південної Осетії	Зміна моделі інтеграції: з реформаторської на безпекову; євроінтеграція стає «політичним страхуванням»
2008	Позачергове засідання Європейської ради (1 вересня); підтримка територіальної цілісності Грузії	Закріплення принципу невизнання відколотих територій; декларування поглиблення відносин з Грузією
2008	Запуск Місії спостерігачів ЄС (EUMM) на підставі Joint Action 2008/736/CFSP	Інституціоналізація постійної присутності ЄС; щоденна комунікація між Тбілісі та ЄС у сфері безпеки
2014	Підписання Угоди про асоціацію та DCFTA (27 червня, Брюссель)	Юридичне оформлення асоціації; перехід від декларативного наближення до режиму вимірюваних зобов'язань

У тій самій логіці «швидких змін» діяли кадрові й організаційні рішення. Аспрасідзе відзначає, що громадянські актори після 2003 р. не лише підтримували реформаторський порядок денний, а й забезпечували його кадрово: відбувався трансфер експертизи та людей до нових центрів ухвалення рішень [10, р. 2-4]. Це створювало ефект прискорення - державні інституції отримували готові мережі компетенцій. Проте водночас виникала залежність громадянського сектору від політичної кон'юнктури, що зменшувала здатність до системного контролю влади, коли уряд і громадські «партнери» опинялися в одному полі відповідальності [10, р. 2-3].

Проблематика демократичного розвитку після 2003 р. потребує розрізнення щонайменше двох рівнів аналізу. Перший - інституційний: оновлення законодавства, реорганізація виконавчої влади, адміністративна реформа. Другий - політичний: конкуренція еліт, свобода опозиції, автономія медіа, сталість процедур стримувань і противаг. Л. Мітчелл показує, що модернізаційний імпульс співіснував із тенденцією до концентрації управлінських ресурсів у виконавчій вертикалі, що породжувало напруження між реформаторською швидкістю та демократичною підзвітністю [41, р. 670-674]. Цей висновок має значення для емпіричного аналізу: реформа може бути ефективною у короткому часовому горизонті, але її демократична якість залежить від того, чи зміцнюються інститути контролю над владою.

С. Джонс доповнює цю рамку через аналіз соціально-політичної природи революції. Його теза про «революцію без революціонерів» підкреслює, що перехід влади відбувся в межах уже наявних політичних структур і мереж, а новий режим успадкував частину старих проблем: слабкі партійні інститути, персоналізоване лідерство та дефіцит стабільних механізмів представництва [35, р. 41-44]. У документальному сенсі ці характеристики проявлялися у тому, як швидко нова еліта отримала політичну монополію на ухвалення рішень і як складно було забезпечити тривалу конкуренцію без повернення до кризових сценаріїв.

Революція троянд не була ізольованим внутрішнім процесом - вона одразу набула зовнішньополітичного виміру, оскільки нова еліта сформулювала курс на інтеграцію до євроатлантичних структур. Звіт С. Корнелла прямо пов'язує постреволуційний курс із завданнями відновлення державної спроможності, врегулювання сепаратистських конфліктів та наближення до НАТО [15, р. 6]. Корнелл документує і контекст, у якому цей курс реалізовувався: маніпуляції Росії з енергопостачанням, торговельні й транспортні обмеження, депортації етнічних грузинів із РФ, а також «повзуча анексія» через посилення контролю над сепаратистськими регіонами [15, р. 6-7].

У звіті Корнелла простежується і ще один важливий блок: зв'язок між державним будівництвом та енергетично-транспортною роллю Грузії у регіоні. Автор описує країну як стратегічний коридор між Європою і каспійським регіоном, що впливало на інтереси США та європейських партнерів і перетворювало євроатлантичну орієнтацію на ресурс зовнішньої підтримки [15, р. 6]. Безпековий компонент нового курсу був зумовлений не лише стратегічними уподобаннями еліти, а й конфліктною структурою регіону: Корнелл прямо ставить питання, чи залишаються суперечності навколо Абхазії та Південної Осетії «сецесіоністськими громадянськими війнами» або радше формами російсько-грузинського протистояння «через посередників» [15, р. 7-8].

Зростання ваги безпекових пріоритетів впливало і на внутрішні політичні практики. У ситуації, коли уряд одночасно здійснює адміністративні реформи й реагує на територіальні виклики, логіка централізації отримує додаткове виправдання. Цей механізм добре узгоджується з тезою Мітчелла про ризик «ефективної вертикалі», яка полегшує ухвалення рішень, але звужує простір для конкуренції та контролю [41, р. 674-677]. У контексті Революції троянд це пояснює, чому модернізаційні досягнення могли співіснувати з напруженням довкола інституційних гарантій підзвітності.

Корнелл наполягає, що постреволюційна переорієнтація Грузії мала і довшу траєкторію: країна ще з часів перебудови демонструвала виразні прагнення до дистанціювання від російських інтеграційних форматів. Як емпіричні маркери він називає ранню відмову від участі в СНД у повному обсязі та проголошення амбіції вступу до НАТО раніше за більшість пострадянських держав [15, р. 6]. Революція троянд у такій оптиці не створила зовнішньополітичний курс «з нуля», але різко підсилила його інституційно, надавши йому нової легітимності та управлінської енергії.

Довгострокові наслідки революції проявляються і у траєкторії громадянського суспільства. Апрасідзе констатує, що у сучасній Грузії громадянський сектор діє у складніших умовах, ніж у той період, коли його

розглядали як рушійну силу демократичних змін [10, р. 1]. Коли активісти й експерти входять до урядових структур, зменшується їхня незалежність у функціях контролю, критики та вироблення альтернатив, а сам громадянський сектор зазнає ризику кооптації в рамках державної політики [10, р. 2-3].

У вітчизняній академічній літературі Революція троянд також подається як подія регіонального значення - «модель» мирної зміни влади для інших пострадянських суспільств, де питання легітимності виборів поєднувалося з вимогою очищення держави від корупційних практик [2, с. 181-184]. Для аналізу цього курсу важливо розрізняти «намір» і «виконання»: намір реконструюється через програмні пріоритети й зовнішньополітичні декларації, виконання - через адміністративні зміни, перерозподіл ресурсів, результати в сфері публічних послуг і реакцію суспільства. Аспрасідзе показує, що нові реформаторські практики спиралися на коаліцію держави й частини громадянського сектору, а не лише на волю президентської команди [10, р. 3-4].

Сукупність описаних процесів логічно підводить до наступного етапу - 2008 р., коли безпекові суперечності набули відкритого воєнного виміру. Уже в аналітичному звіті 2007 р. Корнелл підкреслював, що напруга навколо Абхазії та Південної Осетії може перерости в насильство, а дії Росії підвищують імовірність ескалації [15, р. 2-5]. Таким чином, новий політичний курс Грузії після 2003 р. можна описати як триєдину програму: модернізація державного апарату, антикорупційна політика та зовнішньополітичне зближення із Заходом. Антикорупційні реформи підвищували легітимність влади і створювали аргументи для міжнародної підтримки, тоді як безпекова орієнтація на НАТО та США визначала темп і спрямування державного будівництва, вимагаючи від держави здатності контролювати територію, функціонувати як надійний партнер і витримувати зовнішній тиск [10, р. 1-2; 15, р. 6-7].

2.2. Вплив війни 2008 року на євроінтеграційний курс

У серпні 2008 року збройний конфлікт між Грузією та Російською Федерацією перевів євроінтеграційну траєкторію Тбілісі з площини переважно реформаторсько-економічних очікувань у площину безпеки, правового режиму врегулювання та тривалої міжнародної присутності. Війна стала тестом спроможності Європейського Союзу реагувати на силову ескалацію у «спільному сусідстві» і водночас показала, що для держав із неврегульованими територіальними конфліктами зближення з ЄС майже неминуче набуває характеру інституційного «якоря», який частково компенсує дефіцит зовнішніх гарантій [17, с. 1-3]. Для аналізу впливу війни на євроінтеграційний курс доцільно зіставити принаймні три групи джерел: (а) політико-правові документи ЄС щодо припинення вогню і запуску місії спостерігачів, (б) звіти міжнародних організацій про гуманітарні наслідки, (в) академічні інтерпретації, що пояснюють стратегічні наслідки війни для регіонального порядку [18, с. 1-3; 44, с. 7-12; 5, с. 83-86].

Юридично-політичний наслідок війни, який визначив подальший європейський порядок денний щодо Грузії, пов'язаний зі статусом Абхазії та Південної Осетії та з практикою їхнього міжнародного «підкріплення» з боку Росії. У підсумковому звіті Незалежної міжнародної місії з встановлення фактів щодо конфлікту в Грузії (місія Тальявіні) зафіксовано, що визнання Абхазії й Південної Осетії третьою державою суперечить міжнародному праву як втручання у суверенітет і територіальну цілісність Грузії [33, с. 17-18]. Це положення задає для ЄС рамку невизнання та підтримки територіальної цілісності, яка стала стабільним елементом його політики на Південному Кавказі. Для Грузії такий підхід означав, що інтеграція з ЄС розглядається як шлях укріплення міжнародної суб'єктності держави і як інструмент закріплення принципу територіальної цілісності в європейських правових і політичних документах [17, с. 2; 44, с. 3-5].

Фактологічний аналіз місії Тальявіні дає змогу реконструювати логіку ескалації та відповідальності сторін у спосіб, який мав прямий вплив на дипломатичні позиції ЄС. Місія констатує, що в ніч з 7 на 8 серпня 2008 року грузинський артилерійський удар по Цхінвалі став початком широкої фази бойових дій, а подальша дискусія про правомірність застосування сили має розв'язуватися в категоріях міжнародного права [33, с. 10]. У правовій частині звіту підкреслено, що використання сили Грузією у Цхінвальському регіоні не було виправданим за міжнародним правом, водночас російська воєнна кампанія поза межами Південної Осетії «в основному» здійснювалася з порушенням міжнародного права [33, с. 22-25]. Для ЄС ці висновки виконували дві функції. Перша функція легітимаційна: вони давали аргументований підхід, який дозволяв поєднувати підтримку територіальної цілісності Грузії з вимогою відповідальності та деескалації. Друга функція інструментальна: звіт підтверджував потребу у тривалих механізмах моніторингу, бо статусна невизначеність і конкуренція наративів підвищують ризик повторних інцидентів [33, с. 36].

Саме у такій рамці ЄС ухвалював перші політичні рішення. У «Presidency Conclusions» позачергового засідання Європейської ради 1 вересня 2008 року зафіксовано підтримку суверенітету, незалежності та територіальної цілісності Грузії, вимогу повного виконання домовленостей про припинення вогню та намір посилити присутність міжнародних спостерігачів на місці [17, с. 2-3]. Ключовим для нашого підпункту є те, що документ поєднує кризове реагування з перспективою поглиблення відносин ЄС з Грузією: у висновках задекларовано готовність розвивати політичні й економічні зв'язки, а також мобілізувати фінансову допомогу для відновлення та стабілізації [17, с. 4]. У результаті війна 2008 року стала каталізатором не «членського» порядку денного, а порядку денного інституційної присутності і договірного зближення.

Правовим інструментом, який закріпив цю присутність, стала Місія спостерігачів ЄС у Грузії (EUMM). У «Joint Action 2008/736/CFSP» визначено

цивільний характер місії та основні завдання: моніторинг виконання шести пунктів припинення вогню, стабілізація, нормалізація, зміцнення довіри, а також сприяння безпечному і гідному поверненню переміщених осіб у межах наявних можливостей. Документ також задає часову рамку розгортання місії і процедури управління, що фактично перетворює кризовий епізод на довготривалий механізм взаємодії Грузії з ЄС у сфері безпеки [18, с. 1-3]. В інтеграційному плані EUMM означала інституціалізацію щоденної комунікації між грузинськими органами влади та європейськими структурами, зокрема щодо доступу до районів, обміну інформацією, реагування на інциденти й інфраструктурних питань у прифронтових громадах [5, с. 86-89].

Разом із тим документи ЄС фіксують і межі впливу. У правових положеннях про місію є акцент на роботі в межах мандату і на залежності від безпекових умов та допуску до територій, що на практиці означає обмежений доступ до Абхазії й Південної Осетії [18, с. 2]. У наукових оцінках це трактується як «асиметричну присутність» ЄС: він забезпечує моніторинг і зниження ризику ескалації на території, контрольованій урядом Грузії, але не має можливості виконувати ці функції там, де ймовірність інцидентів пов'язана зі статусним конфліктом і зовнішньою воєнною присутністю [5, с. 88-90]. Для євроінтеграційного курсу Грузії така асиметрія мала наслідок: інтеграція почала розглядатися як накопичення інституційної сумісності з ЄС і як підсилення міжнародної залученості, а не як швидка «безпекова гарантія» у вузькому сенсі.

Гуманітарні наслідки війни, зафіксовані у звітах ОБСЄ, стали ще одним фактором, що змінив зміст інтеграційних очікувань. Спільний звіт БДПЛ ОБСЄ та Верховного комісара у справах національних меншин описує ситуацію у «war-affected areas» через призму прав людини, безпеки цивільних і проблем доступу до житла та власності. У документі наводяться оцінки щодо масштабів переміщення населення та вказуються ризики довготривалої «заморожки» повернення, включно з труднощами верифікації права на майно, доступом до базових послуг та перешкодами для свободи пересування. Для

політики ЄС це означало, що підтримка Грузії потребує не лише дипломатичних заяв, а й довгострокового «пакета» реформ і допомоги: відновлення інфраструктури, зміцнення інституцій соціального захисту, розвиток місцевого самоврядування в приймаючих громадах, удосконалення управління міграційними та реєстраційними процедурами. Усе це належить до компонентів «європеїзації», але у післявоєнному контексті вони отримали безпековий сенс, бо знижують соціальну напругу й підсилюють стійкість держави.

Проблематика переміщення населення впливає і на політичні параметри євроінтеграції. Звіт ОБСЄ фіксує, що гуманітарні та правозахисні виклики у прифронтових районах потребують координації між державою, місцевими органами та міжнародними партнерами, а відсутність такої координації створює ризики маргіналізації груп, які зазнали переміщення або втрати майна [44, с. 27-33]. У логіці інтеграції це означає посилення ролі умовності ЄС: вимоги щодо ефективного врядування, прозорості витрат, якості державних послуг і підзвітності стають пов'язаними з гуманітарним результатом. Тобто критерії реформ сприймаються не як «формальна адаптація», а як ресурс державної спроможності, що має прямі соціальні наслідки.

Академічні джерела фіксують, що реакція ЄС у 2008 році була водночас активною і обмеженою. О. Скрипник показує, що Євросоюз відіграв роль посередника у припиненні вогню та створив інструмент моніторингу через EUMM, однак не запропонував швидкої перспективи членства й не забезпечив механізмів примусу до зміни статус-кво на конфліктних територіях. Це сформувало специфічну модель зближення, де інтеграційні кроки зосереджуються на правовому та інституційному наближенні (угоди, секторальні політики, стандарти), а безпекові ризики «упаковуються» у дипломатичні формати та моніторингові місії [5, с. 83-89]. У цій моделі війна 2008 року не зупинила євроінтеграцію, але змінила її тональність і критерії успіху: ключовими стають питання стійкості держави, відбудови та керованості ризику ескалації.

Паралельно з цим у літературі є інтерпретація війни як елемента ширшої російської стратегії на пострадянському просторі. Д. Соломко підкреслює, що серпневий конфлікт 2008 року мав характер демонстрації сили і тестування реакції зовнішніх акторів, а недостатня «вартісність» реакції для Росії стала одним із чинників формування подальшої поведінки у відносинах із сусідами.

Таблиця 2.2 Зовнішньополітичний курс Грузії: порівняльний аналіз

Критерій	До 2003 р.	Після 2003 р.	Після 2008 р.
Загальний вектор	Формально проєвропейський, фактично інертний	Активна євроатлантична орієнтація	Інтеграція як елемент національної безпеки
Відносини з ЄС	Рамкова співпраця без конкретних зобов'язань	Реформаторське зближення, курс на асоціацію	Договірна інтеграція через EUMM та Угоду про асоціацію
Відносини з НАТО	Декларативні	Активна заявка на членство	Збереження курсу попри заморожений конфлікт
Відносини з Росією	Напружені: енергетичний тиск, торговельні обмеження	Відкрите протистояння: депортації, «повзуча анексія»	Відкрита ворожнеча: визнання РФ відколотих територій
Характер інтеграції	Відсутній	Реформаторський: модернізація	Безпековий: інтеграція як

Критерій	До 2003 р.	Після 2003 р.	Після 2008 р.
		держави як умова зближення	«політичне страхування»
Роль громадянського суспільства	Незалежний контроль влади	Партнер реформ, частково кооптований державою	Ослаблена автономія через кризовий контекст
Міжнародна легітимність	Низька (ТІ 1,8; FH 4/7)	Зростаюча (ТІ 3,4-3,9; FH 3/7)	Підкріплена звітом Тальявіні та рішеннями ЄС

Для нашого аналізу ця теза має прикладний вимір: після 2008 року грузинська євроінтеграція ще тісніше пов'язується з потребою зовнішньополітичного балансування та з пошуком міжнародних форматів, які підвищують ціну потенційної ескалації. У цьому сенсі договірне зближення з ЄС набуває характеру «політичного страхування», коли внутрішні реформи, стандарти та мережі співпраці формують додаткові канали підтримки [6, с. 142-146].

Суттєвим є і вплив війни 2008 року на еволюцію інструментів ЄС щодо регіону. У висновках Європейської ради 1 вересня 2008 року наявна логіка перегляду підходів до східних сусідів, включно з ініціативами поглиблення співпраці та підтримки стабілізації [17, с. 4]. У поєднанні з запуском EUMM це демонструє прагнення ЄС поєднати нормативний вимір (суверенітет, територіальна цілісність, права людини) з практичними інструментами присутності та допомоги [18, с. 2-3]. Для Грузії це означало, що євроінтеграційний курс після 2008 року дедалі більше спирається на інструменти політики сусідства і поглиблені двосторонні договори, а не на перспективу розширення.

Джерела, що аналізують війну 2008 року, також підкреслюють роль міжнародної документалізації конфлікту як частини його післявоєнного врегулювання. У збірнику «The Guns of August 2008» акцентовано, що війна мала не лише військовий, а й політичний вимір, оскільки встановлення фактів, інтерпретація причин і визначення легітимності дій сторін впливають на подальшу дипломатію та регіональні безпекові формати [16, с. 5-8]. У цьому сенсі звіт Тальявіні та правозахисні матеріали ОБСЄ працювали як інструменти формування спільного поля аргументації для міжнародних акторів, включно з ЄС, який прагнув уникнути ситуації, коли політика щодо Грузії буде редукована до «політики симпатій» без опори на документально підтверджені висновки [33, с. 3-5; 44, с. 7-12].

Зв'язок між війною 2008 року та договірною інтеграцією з ЄС простежується і через інституційні «шари» післявоєнної взаємодії. З одного боку, ЄС через EUMM підтримує режим спостереження і зниження інцидентів, що створює стабільні канали комунікації та «присутність» у кризовому середовищі [18, с. 2-4]. З другого боку, правозахисні оцінки ОБСЄ формують постійний перелік соціальних і гуманітарних проблем, які потребують політик реінтеграції, соціальної підтримки, доступу до правосуддя та боротьби з дискримінацією, а ці політики є структурно сумісними з вимогами ЄС у частині врядування та прав людини [44, с. 21-29].

Ще один пласт документального аналізу стосується того, як після 2008 року змінюється співвідношення «ціннісних» та «інструментальних» компонентів євроінтеграції. У висновках Європейської ради територіальна цілісність і припинення вогню подані як принципи, що мають бути підкріплені механізмами присутності та моніторингу, тобто нормою, забезпеченою процедурою [17, с. 2-3]. Аналогічно у правовому акті про EUMM гуманітарний вимір (безпека цивільних, сприяння поверненню переміщених осіб) включений до ядра мандату місії, а не винесений у «додаткові» завдання [18, с. 2-3]. Це дає підстави трактувати євроінтеграційний курс Грузії після війни як політику, в якій правова й інституційна сумісність із ЄС виступає засобом

стабілізації внутрішнього порядку. Звіти ОБСЄ, що фіксують тривалі гуманітарні та правозахисні проблеми, підсилюють цю інтерпретацію: коли повернення і захист прав переміщених осіб залишається невирішеним, внутрішні реформи в системі правосуддя, соціальної політики й адміністрування набувають прямого зв'язку з післявоєнною безпекою [44, с. 18-24; 44, с. 27-33].

Зміна дискурсу після 2008 року проявилася і в тому, що європейська інтеграція в грузинських політичних документах та публічній аргументації дедалі частіше описується як елемент національної безпеки. У працях, присвячених реакції ЄС на війну, наголошується на взаємозв'язку між кризовим досвідом 2008 року та посиленням прагнення Тбілісі до глибшої інституційної інтеграції з європейськими структурами, оскільки саме інституційна пов'язаність розглядається як ресурс міжнародної підтримки й внутрішньої модернізації [5, с. 83-85; 16, с. 10-12].

Слід підкреслити, що ця модель не знімає конфліктного ядра, але змінює спосіб управління ризиком. ЄС, спираючись на власні рішення 2008 року, поєднує моніторинг, фінансову підтримку та нормативні вимоги, а Грузія використовує цю зв'язаність як аргумент проти легітимізації силових сценаріїв і як канал модернізації інституцій [17, с. 4; 18, с. 2-4].

У підсумку вплив війни 2008 року на євроінтеграційний курс Грузії можна описати через три взаємопов'язані ефекти, підтверджені документами ЄС та ОБСЄ і підтримані академічними оцінками. Перший ефект безпековий: війна закріпила тривалу проблему контролю над частиною території та створила ситуацію, де будь-яка інтеграційна політика має враховувати ризик ескалації та правові наслідки застосування сили [33, с. 22-25; 44, с. 18-24]. Другий ефект інституційний: ЄС створив механізми постійної присутності через EUMM і політичні рішення Європейської ради, що підсилюють залученість ЄС у стабілізацію, але не трансформують статусний конфлікт у короткий строк [17, с. 2-4; 18, с. 1-4]. Третій ефект інтеграційно-правовий: у відповідь на обмеженість безпекових гарантій і на відсутність близької

перспективи членства євроінтеграція оформлюється через договори, де політична асоціація та економічна інтеграція стають механізмом підвищення стійкості держави, а Угода про асоціацію фіксує цей режим у довгостроковій правовій формі [5, с. 86-89].

2.3. Підписання Угоди про асоціацію з ЄС

Підписання Угоди про асоціацію між Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з одного боку, і Грузією - з другого, стало юридично оформленим переходом від рамкової співпраці до режиму політичної асоціації та економічної інтеграції. У самому тексті Угоди цей перехід подано як створення інституціоналізованих відносин, що поєднують політичні зобов'язання, секторальну взаємодію та глибоку торговельну лібералізацію. Документ підписано в Брюсселі 27 червня 2014 р., що зафіксовано у фінальних положеннях першоджерела [11, с. 140]. Публікація Угоди в *Official Journal of the European Union* надала їй статус офіційного правового акта ЄС, придатного для прямого посилання у науковому аналізі [11, с. 5].

Угода визначає базову мету як «асоціацію», наповнену конкретними напрямками зближення. У статті про цілі акцентовано політичне зближення та економічну інтеграцію, а також підтримку реформ, що мають привести до зміцнення демократії, верховенства права й ефективного врядування [11, с. 7]. Для дослідження євроінтеграційного курсу Грузії це має принципове значення, бо документ фіксує не лише «вектор», а й перелік очікуваних трансформацій і логіку їх перевірки через спільні органи та процедури. Тобто, підписання Угоди слід розглядати як момент, коли політичний намір було переведено в режим юридично вимірюваних обов'язків.

Нормативне ядро Угоди сформульоване через «спільні цінності» та «сутнісні елементи», які задають межі допустимої політики. Першоджерело прямо пов'язує дію Угоди з дотриманням демократичних принципів, прав людини та основоположних свобод [11, с. 7-8]. У правовому сенсі це створює конструкцію, де економічні вигоди та інституційна участь не є автономними від політичної поведінки держави. Для Грузії така конструкція означає, що асоціація не зводиться до торгівлі чи технічної допомоги; вона прив'язана до стандартів політичного режиму та якості інституцій. Саме тому в науковій літературі інструменти ЄС часто описують як поєднання нормативної привабливості та умовності доступу до переваг.

Преамбула та загальні положення Угоди демонструють ще одну рису: асоціація подана як процес довготривалого «наближення», де реформи мають бути внутрішньо мотивованими, але водночас оцінюваними зовнішнім партнером. У тексті закладено очікування поступового зближення із практиками та правилами ЄС у різних політиках і секторах [11, с. 5-7]. Отже, підписання Угоди сформувало рамку, у якій успішність євроінтеграційного курсу визначається не деклараціями, а темпом і якістю імплементації.

Важливою частиною першоджерела є побудова політичного діалогу як інструмента управління зближенням. Угода фіксує цілі такого діалогу: зміцнення демократичної стабільності, узгодження позицій у зовнішній та безпековій політиці, підтримку реформ і співробітництво в питаннях регіональної безпеки [11, с. 8]. Для пострадянського простору це має окремий зміст: політичний діалог у форматі асоціації стає механізмом «вбудовування» держави-партнера в режим регулярної координації, де національні рішення постійно співвідносяться з вимогами і практиками ЄС.

Економічний стрижень Угоди - поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі (DCFTA). У тексті прямо закріплено створення зони вільної торгівлі та мету зближення з внутрішнім ринком ЄС через регуляторне наближення [11, с. 15]. Це принципово відрізняє асоціацію від класичної угоди про торгівлю тарифами. Йдеться про реформу правил гри в самій економіці: технічні регламенти, санітарні та фітосанітарні стандарти, конкуренція, державні закупівлі, інтелектуальна власність. Отже, підписання Угоди одночасно означало «відкриття» ринку та «перепрошивку» регуляторної моделі, без якої доступ до ринку ЄС був би формальним.

У цьому контексті корисною є інтерпретація євроумовності як селективного стимулу, а не автоматичного «перетворювача» політичного режиму. Порівняльний аналіз угод про асоціацію між ЄС та Україною, Грузією і Молдовою показує, що держави можуть вибірково виконувати вимоги ЄС - охочіше приймати норми, які дають електоральні дивіденди або технічні вигоди, і стримувати реформи, що підривають контроль над ресурсами, медіа

та правозастосуванням [4, с. 409-411]. Для аналізу Угоди про асоціацію це означає, що сам факт підписання не гарантує однакової швидкості змін у всіх сферах. Навпаки, структура Угоди, де політичні й правові реформи співіснують з секторальними та торговельними, створює простір для асиметричної імплементації. Частина положень може рухатися швидше (наприклад, технічне регулювання чи митні процедури), а частина - повільніше (суди, медіасередовище, гарантії конкуренції в політиці).

Підписання Угоди також закріпило інституційний «каркас» асоціації. Першоджерело створює Раду асоціації як головний орган, що контролює виконання, ухвалює рішення в межах повноважень і координує підкомітети [11, с. 131-132]. Паралельно закладено механізми парламентської взаємодії та участі громадянського суспільства, зокрема Платформу громадянського суспільства [11, с. 132]. Інституційний дизайн має дві функції. Перша - технічна: забезпечити регулярне «супроводження» виконання. Друга - політична: зробити процес асоціації менш залежним від зміни урядів і ситуативних коливань, бо порядок денний підтримується стабільними органами та процедурами.

Показовим є те, що Угода враховує територіальну чутливість грузинського випадку. У положеннях щодо територіального застосування зафіксовано, що дія Угоди поширюється на всю територію Грузії, водночас реалізація залежить від фактичного контролю держави та відновлення юрисдикції [11, с. 137]. У дослідницькій перспективі це демонструє, що ЄС, укладаючи угоду, одночасно визнає державну цілісність і погоджується працювати з обмеженнями де-факто. Підписання Угоди, отже, не «вимикає» конфліктний контекст, а інтегрує його в юридичну архітектуру асоціації.

Окремої уваги заслуговує правовий режим набрання чинності та тимчасового застосування, бо саме він визначив реальний старт імплементації. Угода передбачає, що вона набирає чинності після завершення ратифікаційних процедур, а до того може застосовуватися тимчасово в тих частинах, які належать до компетенції ЄС [11, с. 138-139]. Це типова риса «змішаних» угод,

де учасниками є не лише ЄС як організація, а й держави-члени. Для Грузії наслідок полягав у тому, що частина зобов'язань та переваг почала діяти раніше за повне набрання чинності. У практичному вимірі це зменшило часовий розрив між підписанням та першими результатами, але водночас зберегло залежність від політичної волі всередині ЄС на етапі ратифікації.

Асоціація в грузинському випадку тісно пов'язана з темою мобільності та символічного «входження» до європейського простору. Хоча безвізовий режим не є частиною самого тексту Угоди, його логіка спирається на ту саму матрицю умовності: виконання технічних і правових критеріїв в обмін на конкретну перевагу. К. Лода показує, що в грузинському політичному дискурсі мобільність інтерпретувалася як підтвердження «європейської ідентичності» та як маркер статусу в межах Східного партнерства [40, с. 74]. Автор також фіксує масштабну нормотворчу та інституційну роботу в рамках візової лібералізації (ратифікації конвенцій, ухвалення стратегій, численні законодавчі зміни), що демонструє спроможність держави виконувати складні пакети вимог за наявності чітко сформульованої вигоди [40, с. 76]. У зв'язку з цим підписання Угоди про асоціацію можна тлумачити як «рамку», яка легітимізує подальші угоди й режими доступу, де результат прив'язано до виконання критеріїв.

У науковому аналізі важливо розвести два рівні наслідків підписання Угоди. Перший - юридичний. Він полягає у встановленні прав і обов'язків, інституційних органів та процедур контролю. Другий - політичний. Він проявляється у зміні логіки внутрішньої політики, коли реформи стають предметом зовнішнього моніторингу й водночас ресурсом внутрішньої легітимації. Тут релевантним є застереження про можливість «вибіркової» імплементації, коли еліти демонструють успіх у вимірюваних технічних сферах і стримують ті компоненти, що змінюють структуру влади [4, с. 409-411]. Угода про асоціацію, у цьому сенсі, створює умови для постійного тесту: чи здатні інститути держави приймати правила не тільки там, де це зручно, а й там, де це змінює баланс політичної конкуренції.

Для нашого дослідження підписання Угоди з ЄС є завершенням одного етапу та стартом іншого. Порівняльну характеристику євроінтеграційних траєкторій Сакартвело, Молдови та України наведено у Додатку Б. Завершується етап декларативного наближення, коли політика ЄС сприймалася переважно як зовнішній курс. Починається етап інституційної асоціації, де інтеграція вимірюється через виконання норм, дію спільних органів та відчутні наслідки у торгівлі, регуляторній політиці й мобільності. Першоджерело дає підстави визначити цей етап як системний: документ охоплює політичні засади, інструменти діалогу, DCFTA, інституційне управління та правові режими застосування [11, с. 7-9; 15; 131-132; 138-140]. А наукові джерела дозволяють пояснити, чому результати можуть бути нерівномірними та залежними від внутрішньої мотивації еліт і структури стимулів [4, с. 409-411; 40, с. 74-76].

За підсумками другого розділу, було з'ясовано, що європейська інтеграція Сакартвело формувалася поетапно під впливом як внутрішніх реформ, так і зовнішніх безпекових викликів. Революція троянд 2003 року започаткувала новий політичний курс, спрямований на модернізацію держави, подолання корупції та зближення з ЄС, однак водночас виявила суперечність між ефективністю реформ і демократичною підзвітністю. Війна 2008 року надала євроінтеграції виразного безпекового змісту, перетворивши її на інструмент зміцнення міжнародної суб'єктності та стійкості держави. Підписання Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році стало завершенням етапу декларативного зближення і переходом до інституційно оформленої політичної асоціації та економічної інтеграції, що закріпило євроінтеграційний курс країни як довгострокову стратегію державного розвитку.

РОЗДІЛ 3. ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

3.1. Внутрішньополітичні бар'єри євроінтеграції Грузії

Євроінтеграційний поступ Сакартвело стримується кількома взаємопов'язаними внутрішньополітичними проблемами. Ключовими серед них є концентрація економічної та політичної влади в руках вузького кола осіб, глибока суспільна поляризація та відсутність реальної судової реформи. Кожен із цих чинників окремо уповільнює зближення з ЄС. Разом вони утворюють систему, яка робить змістовні реформи структурно неможливими.

Центральною постаттю грузинської політики залишається Бідзіна Іванішвілі - засновник партії «Грузинська мрія» та найбагатша людина країни. Його статки оцінюються приблизно в половину ВВП Грузії. Іванішвілі формально не обіймає жодної державної посади, проте фактично контролює ухвалення ключових рішень. Це явище дослідники характеризують як неформальне управління через підпорядковані структури.

К. Болквадзе показує, що «Грузинська мрія» використовує євроінтеграційну риторику передусім як інструмент легітимації, а не як реальну програму перетворень [12, р. 415]. Влада виконує ті вимоги ЄС, які не загрожують існуючому розподілу ресурсів. Реформи, що передбачають реальну підзвітність бізнесу та децентрацію власності, системно блокуються. М. Андерліні підтверджує: імплементація норм *acquis communautaire* в Грузії є неповною саме в тих сферах, де зачіпаються інтереси пов'язаних із владою економічних груп [8, р. 449].

Доповідь Єврокомісії за 2024 рік фіксує, що Грузія не виконала зобов'язань щодо прозорості фінансування політичних партій та декларування статків посадовців [31, р. 34]. Ці пункти безпосередньо стосуються механізмів, які обмежують неформальний вплив великого капіталу на прийняття рішень.

Прийняття закону про «іноземних агентів» у травні 2024 року спровокувало найбільші протести в Грузії за останнє десятиліття. Суспільство розкололось на два табори. Прихильники влади підтримали закон як захист від

зовнішнього втручання. Опоненти розцінили його як відхід від євроінтеграційного курсу та копіювання російської практики. Фонд Карнегі кваліфікує цей закон як такий, що концептуально відтворює російське законодавство і суттєво обмежує простір для діяльності громадянського суспільства [13].

Парламентські вибори жовтня 2024 року поглибили поляризацію. Місія ОБСЄ/БДПЛ задокументувала тиск на виборців, порушення при підрахунку голосів та обмеження для опозиційних кандидатів [43, р. 30]. Результати виборів були оскаржені опозицією та частиною громадянського суспільства. 22 листопада 2024 року Європейський парламент ухвалив резолюцію, в якій визнав вибори такими, що не відповідають демократичним стандартам [28]. Влада відмовилась виконувати вимогу про повторне голосування.

Freedom House у звіті «Nations in Transit 2024» фіксує зниження оцінки Грузії за критерієм незалежних організацій громадянського суспільства та плюралізму медіа [30]. Це свідчить про те, що поляризація не обмежується електоральною сферою, а охоплює базові інституції публічного простору.

Судова реформа є одним із ключових критеріїв вступного процесу ЄС. Для Сакартвело виконання відповідних умов було визначено ще в рамках рекомендацій Єврокомісії 2023 року. Однак до кінця 2024 року реального прогресу досягнуто не було.

Доповідь Єврокомісії за 2024 рік констатує: судова система Грузії залишається вразливою до політичного впливу [31, р. 22]. Вищу раду юстиції критикують за непрозорий добір суддів та відсутність реального механізму притягнення до відповідальності. Закони, що передбачали реформування цих органів, або не були ухвалені, або ухвалені у значно спрощеному вигляді.

Болквадзе пояснює це тією ж логікою вибіркової відповідності: незалежна судова система загрожує можливості неформального контролю над розглядом справ, що зачіпають інтереси пов'язаних із владою осіб [12, р. 423]. Тому реформа декларується, але не впроваджується. Андерліні додає, що саме

в судовій сфері розрив між формальними зобов'язаннями та реальною імплементацією є найбільшим серед усіх вимог *acquis* [8, р. 452].

Таблиця 3.1. Порівняльна характеристика внутрішньополітичних бар'єрів євроінтеграції в країнах Східного партнерства (2024 р.)

Джерело: складено автором на основі опрацьованих джерел.

Бар'єр	Сакартвело	Молдова	Україна	Вірменія
Олігархізація влади	Висока (Іванішвілі)	Подолана після 2019 р.	Висока, обмежується реформами	Середня
Суспільна поляризація	Гостра (протести 2024 р.)	Помірна	Знижена (воєнна консолідація)	Помірна
Судова реформа	Відсутня	Проводиться	Проводиться (частково)	Обмежена
Легітимність виборів (2024 р.)	Під сумнівом	Визнані міжнародно	Визнані (з застереженнями)	Виборів у 2024 р. не було
Статус щодо ЄС	Кандидат (де-факто заморожено)	Кандидат (переговори розпочато)	Кандидат (переговори розпочато)	Без офіційного статусу

Три розглянуті бар'єри - олігархізація, поляризація та відсутність судової реформи - не є незалежними явищами. Вони утворюють взаємопідтримувальну систему. Концентрація власності в руках однієї групи унеможлиблює незалежне судочинство. Відсутність незалежних судів закріплює наявний розподіл влади. Поляризація суспільства позбавляє опозицію спроможності змінити цей стан через виборчий процес. Саме тому окремі євроінтеграційні кроки не дають системного результату: структурні умови для реформ у Грузії 2024 року відсутні. Взаємозв'язок між цими бар'єрами схематично представлено на 3.1. (див. Додаток 2).

3.2. Зовнішні виклики євроінтеграції Грузії

Євроінтеграція Грузії розгортається в несприятливому зовнішньому середовищі. Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році геополітична ситуація в регіоні суттєво ускладнилась. Три зовнішні чинники справляють безпосередній вплив на євроінтеграційний поступ Сакартвело: тиск із боку Росії, наслідки війни в Україні для регіональної динаміки та загострення геополітичної конкуренції між ЄС і Росією за країни Східного партнерства.

Росія зберігає інструменти впливу на Грузію, що існували ще до 2008 року. Вона контролює окуповані території Абхазії та Південної Осетії - близько 20 % грузинської території. Цей фактор створює постійну загрозу ескалації і обмежує простір для зовнішньополітичних рішень Тбілісі. Грузинська влада неодноразово посилялась на небезпеку воєнного загострення як аргумент проти різких кроків у напрямку євроінтеграції.

International Crisis Group у звіті «Watch List 2024» зазначає, що Росія активно використовує окуповані регіони як важіль тиску на Тбілісі [34]. Будь-яке загострення відносин із Москвою може спровокувати нові інциденти на адміністративній лінії розмежування. Ця загроза є реальною і враховується грузинськими політиками при ухваленні рішень щодо зближення з ЄС та НАТО.

Водночас Л. Делькур звертає увагу на те, що після 2022 року характер впливу Росії на країни Східного партнерства змінився [22, р. 320]. Пряме воєнне залякування відійшло на другий план. Натомість посилилось інформаційне втручання, підтримка проросійських наративів у внутрішньому медіапросторі та фінансування структур, лояльних до Москви. У Сакартвело це проявляється у поширенні тез про «небезпеку євроінтеграції» та «необхідність нейтралітету».

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну стало переломним моментом для всього регіону Східного партнерства. Для ЄС воно підвищило стратегічну значущість країн-партнерів. Молдова та Україна отримали статус кандидатів на вступ уже в червні 2022 року. Грузія отримала статус

«потенційного кандидата» - формулювання, що відображало реальні застереження щодо стану реформ.

Делькур аналізує цей момент детально. Вона показує, що війна в Україні поставила країни Східного партнерства перед жорстким вибором між зближенням із ЄС та збереженням прагматичних відносин із Росією [22, р. 322]. Молдова та Україна зробили однозначний вибір. Сакартвело намагалась уникнути чіткого позиціонування. Тбілісі відмовився приєднатись до санкцій проти Росії, зберіг торговельні зв'язки з нею та утримувався від публічної підтримки України на міжнародних майданчиках.

Ця позиція викликала критику з боку ЄС та США. Грузинська влада пояснювала її необхідністю захисту власної безпеки і посилялась на досвід 2008 року. Однак партнери розцінили таку поведінку як небажання виконувати зобов'язання, пов'язані зі статусом кандидата. Це прискорило рішення про де-факто заморожування переговорного процесу наприкінці 2024 року.

Після 2022 року регіон Південного Кавказу перетворився на зону активної геополітичної конкуренції. Окрім ЄС і Росії, посилилась присутність Туреччини та Китаю. Для країни це означає розширення кола зовнішніх акторів, що мають власні інтереси щодо її стратегічного вектора.

Й. Карадаг описує становище Сакартвело як «новий геополітичний глухий кут» [38, р. 499]. Дослідник показує, що Сусідська політика ЄС виявилась недостатньо гнучкою для роботи в умовах, коли партнерська країна знаходиться під постійним тиском із боку Росії та водночас є ареною конкуренції кількох великих гравців. ЄС пропонує умовний та процедурний підхід до інтеграції. Росія пропонує гарантії безпеки в обмін на лояльність. Цей вибір для грузинської влади є не абстрактним, а цілком конкретним.

Делькур вводить поняття «шарів лімінальності» для опису становища країн Східного партнерства після 2022 року [22, р. 318]. Лімінальність означає перебування між двома системами - без повного членства в жодній. Для Сакартвело це стан, у якому вона не є ні частиною ЄС,

ні частиною російської сфери впливу, але зазнає тиску з обох боків. Такий стан консервує невизначеність і ускладнює ухвалення стратегічних рішень.

Карадаг додає, що ЄС не запропонував Сакартвело достатньо переконливих безпекових гарантій, які могли б компенсувати ризики від загострення відносин із Москвою [38, р. 505]. Відсутність чіткої перспективи членства та конкретного графіку переговорів знижує мотивацію влади до проведення болісних реформ. Умовна інтеграція без реальних гарантій є менш привабливою пропозицією, ніж здається з Брюсселя.

Таблиця 3.2. Порівняльна характеристика зовнішніх викликів євроінтеграції в країнах Східного партнерства (2022–2024 рр.)

Джерело: складено автором на основі опрацьованих матеріалів.

Зовнішній виклик	Сакартвело	Молдова	Україна	Вірменія
Вплив Росії	Окупація 20 % території	Наявність російського військового контингенту на території країни (Придністров'я)	Повномасштабна війна	Залежність від РФ знижується
Реакція на вторгнення в Україну	Нейтралітет, відмова від санкцій	Підтримка України, санкції	Активна оборона	Обережний нейтралітет
Геополітична ліміальність	Висока	Знижена після 2022 р.	Подолана (проєвропейський вибір або вибір членства в ЄС)	Висока
Позиція ЄС після 2022 р.	Де-факто заморожено	Переговори розпочато	Переговори розпочато	Без офіційного статусу

Зовнішній виклик	Сакартвело	Молдова	Україна	Вірменія
Безпекові гарантії ЄС	Відсутні	Часткові	Часткові	Відсутні

Зовнішні виклики суттєво обмежують простір для євроінтеграційних рішень грузинської влади. Однак вони не є головною причиною гальмування реформ. Молдова та Україна стикнулись із порівнянними, а часом і значно серйознішими зовнішніми загрозами, але обрали однозначний євроінтеграційний вектор. Грузинський випадок свідчить про те, що зовнішній тиск використовується владою як аргумент на виправдання внутрішньополітичних рішень, а не як реальне обмеження. Взаємодія зовнішніх викликів із внутрішніми структурними бар'єрами, розглянутими у підрозділі 3.1, утворює систему, що блокує реальний інтеграційний поступ Сакартвело.

3.3. Перспективи членства Грузії в ЄС

На підставі аналізу внутрішньополітичних бар'єрів і зовнішніх викликів, розглянутих у підрозділах 3.1 і 3.2, у цьому підрозділі формулюються три сценарії розвитку євроінтеграційного процесу. Кожен сценарій ґрунтується на конкретних умовах і спирається на офіційні документи ЄС та аналітичні джерела 2024–2025 років. Гіпотеза дослідження полягає в тому, що реалізація

позитивного сценарію можлива лише за умови одночасної зміни внутрішньополітичного курсу та зовнішньополітичного позиціонування Сакартвело.

SWOT-аналіз євроінтеграційного потенціалу Сакартвело. Перед формулюванням сценаріїв доцільно систематизувати наявні чинники у форматі SWOT-аналізу. Це дає змогу розмежувати внутрішні та зовнішні умови, що визначатимуть траєкторію Грузії щодо ЄС у найближчі роки.

**Таблиця 3.3. SWOT-аналіз євроінтеграційного потенціалу
Сакартвело (2024–2025 рр.)**

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
Угода про асоціацію та безвізовий режим із ЄС .Стабільно проєвропейські настрої більшості громадян . Досвід реформ 2004–2012 рр. Географічне та транспортне значення для регіону	Олігархізація та неформальний контроль над владою . Відсутність реальної судової реформи . Вибіркове виконання умов ЄС . Гостра суспільна поляризація .
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
Посилення уваги ЄС до регіону після 2022 р. .Досвід Молдови та України як модель прискореної інтеграції Потенціал зміни влади як поштовх до реформ . Зростаючий суспільний запит на євроінтеграцію	Де-факто заморожування переговорів із ЄС . Постійний тиск Росії через окуповані території . Відсутність безпекових гарантій із боку ЄС . Загроза геополітичного зсуву у бік Росії

Перший сценарій передбачає зміну внутрішньополітичного курсу. Умовою є або зміна влади за результатами нових виборів, або суттєва корекція курсу чинною владою під тиском суспільства та міжнародних партнерів. За цих умов Сакартвело поновлює виконання вимог ЄС: проводить судову реформу, скасовує або змінює закон про «іноземних агентів», забезпечує прозорість виборів.

Рада ЄС на засіданні у грудні 2023 року надала Сакартвело статус кандидата з чітко визначеними умовами прогресу [25]. Однак висновки Ради від жовтня 2024 року зафіксували відсутність необхідного прогресу [27]. Заява Верховного представника ЄС Кає Каллас від 1 грудня 2024 року підтвердила: переговорний процес де-факто призупинено [24]. Відновлення процесу можливе лише після виконання конкретних умов, визначених у доповіді Єврокомісії за 2025 рік [32, р. 8].

ECFR у звіті 2025 року оцінює цей сценарій як реалістичний у середньостроковій перспективі за умови системних змін, а не лише декларативних кроків нової влади [26]. Ключовим індикатором стане доля закону про іноагентів та реальна незалежність судів.

Другий сценарій є найбільш імовірним у найближчі два-три роки. Він передбачає збереження чинного стану: влада декларує євроінтеграційний курс, але реформ не проводить. ЄС зберігає формальний статус кандидата для країни, але переговорних розділів не відкриває.

Доповідь Єврокомісії за 2025 рік констатує: Сакартвело не виконала жодного з дев'яти ключових кроків, визначених як умова прогресу у вступному процесі [32, р. 12]. Заява Каллас підтверджує, що ЄС не готовий рухатись далі без конкретних змін у сфері верховенства права та демократичних свобод [24].

За цього сценарію Сакартвело залишається у стані «лімінальності», описаному Делькур [22, р. 318] та Карадагом [38, р. 499]. Це стан тривалої невизначеності без перспективи членства, але й без остаточного відходу від євроінтеграційного курсу. Такий стан не вимагає жодних активних рішень із боку влади і може тривати роками.

Третій сценарій є найбільш несприятливим. Він передбачає поступовий відхід Сакартвело від євроінтеграційного курсу та зближення з Росією або перехід до повного нейтралітету. Умовою реалізації є або поглиблення авторитарних тенденцій всередині країни, або де-факто відмова ЄС від інтеграційного проекту з Тбілісі.

ECFR попереджає: тривале ігнорування Грузією вимог ЄС може призвести до того, що обидві сторони мовчки відмовляться від інтеграційного проекту [26]. Доповідь Єврокомісії за 2025 рік фіксує ознаки регресу: звуження простору для громадянського суспільства, послаблення незалежності медіа, посилення контролю над виборами [32, р. 18].

Водночас повна переорієнтація на Росію є малоймовірною. International Crisis Group підкреслює, що суспільний запит на євроінтеграцію в Сакартвело залишається стабільно високим попри дії влади [34]. Це обмежує здатність уряду здійснити відкриту геополітичну переорієнтацію без серйозних внутрішньополітичних наслідків.

**Таблиця 3.4. Сценарії розвитку євроінтеграційного процесу
Сакартвело**

Сценарій	Ключові умови	Індикатори	Ймовірність (2025–2027)
1. Відновлення інтеграції	Зміна влади або корекція курсу; виконання 9 умов ЄС	Скасування закону про іноагентів; судова реформа; визнані вибори	Низька у короткостроковій, середня у середньостроковій
2. Тривале заморожування	Збереження чинного курсу; відсутність реформ	Відсутність відкриття переговорних розділів; декларації без змін	Висока у короткостроковій перспективі
3. Геополітична переорієнтація	Поглиблення авторитаризму; де-факто відмова ЄС	Ліквідація опозиції; відхід від Угоди про	Низька через суспільний спротив

Сценарій	Ключові умови	Індикатори	Ймовірність (2025–2027)
		асоціацію; зближення з РФ	

Проведений сценарний аналіз підтверджує вихідну гіпотезу. Позитивний сценарій є можливим, але не неминучим. Його реалізація залежить від двох взаємопов'язаних умов: зміни внутрішньополітичного курсу в Сакартвело та готовності ЄС запропонувати конкретніші стимули для реформ. Без першої умови ЄС не матиме партнера для переговорів. Без другої - у грузинської влади не буде достатньої мотивації для болісних змін. Заморожування у його нинішньому вигляді залишається найбільш імовірним результатом у найближчі роки.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота присвячена аналізу євроінтеграційного процесу Сакартвело. Досліджено його теоретичні засади, ключові етапи та сучасні виклики. Мету роботи досягнуто, усі дев'ять завдань виконані.

Євроінтеграція є двовимірним процесом. Перший вимір - інституційно-правовий. Він охоплює адаптацію законодавства та виконання умов ЄС. Другий вимір - ціннісно-ідентичнісний. Він відображає уявлення про «Європу» як нормативний орієнтир і ресурс легітимації. У пострадянських державах ці два виміри часто розходяться. Влада може використовувати євроінтеграційну риторику без реальних інституційних змін. Саме це розходження є характерним для грузинського кейсу.

Країни Східного партнерства просуваються до ЄС нерівномірно. Молдова й Україна після переломних внутрішніх подій прискорили реформи. Сакартвело після 2020 року рухається у протилежному напрямку. Відмінність між цими траєкторіями зумовлена не зовнішніми умовами, а внутрішньополітичними рішеннями правлячої сили.

Революція троянд 2003 року стала відправною точкою євроінтеграційного курсу Сакартвело. Реформи 2004–2012 років у сферах боротьби з корупцією та держуправління дали відчутні результати. Проте вони відбувались в умовах надмірної концентрації влади. Система стримувань і противаг так і не сформувалась. Це зробило реформаційний курс вразливим до подальшого відкату.

Війна 2008 року змінила логіку євроінтеграційного вибору. Конфлікт показав, що без членства в ЄС і НАТО Сакартвело залишається структурно вразливою державою. Після 2008 року євроінтеграція набула виразного безпекового виміру. Переговори щодо Угоди про асоціацію значно прискорились.

Підписання Угоди про асоціацію у 2014 році стало найвагомішим формальним здобутком євроінтеграційного курсу. Безвізовий режим, запроваджений у 2017 році, мав важливе символічне значення. Проте формальні зобов'язання і їх реальне виконання - різні речі. Надалі влада використовувала угоду переважно як символічний аргумент, а не як програму реформ.

Внутрішньополітичні бар'єри євроінтеграції є системними. Неформальний контроль над ухваленням рішень унеможливорює незалежне судочинство. Закон про «іноземних агентів», ухвалений у 2024 році, загострив суспільну поляризацію. Оскаржені вибори того ж року підтвердили небажання влади проводити зміни. Звіт Freedom House і доповідь Єврокомісії за 2025 рік фіксують регрес за всіма ключовими показниками.

Зовнішній тиск - окупація частини території, активність Росії, безпекова невизначеність після 2022 року - справді ускладнює становище Сакартвело. Однак Молдова й Україна зіштовхнулись із зіставними загрозами і зробили однозначний євроінтеграційний вибір. У грузинському випадку зовнішні виклики слугують виправданням для рішень, що мають внутрішньополітичну природу.

Сценарний аналіз показав таке. Відновлення інтеграційного процесу є можливим у середньостроковій перспективі - за умови реальної зміни внутрішньополітичного курсу. Заморожування поточного стану є найімовірнішим результатом у найближчі роки. Повна переорієнтація на Росію є малоімовірною через стабільно високий суспільний запит на євроінтеграцію.

Головний висновок роботи такий. Внутрішньополітичні бар'єри є вирішальним чинником євроінтеграційної динаміки Сакартвело. Олігархізація, відсутність судової реформи і суспільна поляризація утворюють взаємопов'язану систему. Вона блокує реальні перетворення незалежно від зовнішніх обставин. Поки ця система не зміниться - євроінтеграція Сакартвело залишатиметься декларацією, а не процесом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артёмов І. В. Десятиліття Східного партнерства: проблеми та перспективи. Геополітика України: історія і сучасність : зб. наук. пр. / ред. кол.: І. В. Артёмов (голов. ред.) та ін. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2019. Вип. 1 (22). С. 7-29. URI: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/25759> (дата звернення: 28.02.2026).
2. Мачарадзе В. В. «Революція троянд» у Грузії та її наслідки. Сходознавство. Актуальність та перспективи : тези доп. І Міжнар. наук.-метод. конф., Харків, 20 берез. 2020 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків : ХНПУ, 2020. URI: <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/08d728c2-74d7-4ae5-baca-448638ac3a82> (дата звернення: 28.02.2026).
3. Нагорняк І. М. Ініціатива ЄС Східне партнерство. Інституційні основи, завдання та перспективи змін. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2017. № 2. С. 346-365.
4. Рудік Н. Угоди про асоціацію між ЄС та Україною, Грузією та Молдовою: спільні риси та відмінності. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2016. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pubupr_2016_2_9 (дата звернення: 28.02.2026).
5. Скрипник О. Позиція Європейського Союзу у грузинській війні 2008 р. Європейські історичні студії. 2019. № 12. С. 77-91. DOI: <http://doi.org/10.17721/2524-048X.2019.12.77-91>. URL: <http://eustudies.history.knu.ua/the-position-of-the-european-union-in-georgian-war/> (дата звернення: 28.02.2026).
6. Соломко Д. Російсько-грузинська війна 2008 року як наслідок політики Росії на пострадянському просторі. Міжнародний науковий вісник. 2020. № 2(22). URL: <https://visnyk-international.uzhnu.edu.ua/article/view/241861> (дата звернення: 28.02.2026).

7. Турчин Ю. Б., Івасечко О. Я., Цебенко О. І., Сухорольська І. В., Рослон Д. Перспективи розвитку ініціативи ЄС «Східне партнерство» в умовах геополітичних викликів. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2022. 148 с.

8. Anderlini M. V. Implementation Is the Hardest Word: Explaining Georgia's (Non)-Compliance with European Union Acquis. *Problems of Post-Communism*. 2024. Vol. 71, no. 5. P. 446-460. DOI: <https://doi.org/10.1080/10758216.2023.2245546>.

9. Andguladze A. 'Anti-liberal Europe', an opposing narrative to normative power Europe in the Eastern neighbourhood? The case of Georgia. *European Politics and Society*. 2023. Vol. 24, no. 1. P. 5-21. DOI: <https://doi.org/10.1080/23745118.2021.1956240>.

10. Aprasidze D. Civil society and anti-corruption reform in Georgia: revisiting the rose revolution. *Frontiers in Political Science*. 2025. Vol. 7. Article 1656511. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpos.2025.1656511>. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/political-science/articles/10.3389/fpos.2025.1656511/full> (дата звернення: 28.02.2026).

11. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other part [Електронний ресурс]. *Official Journal of the European Union*. 2014. L 261. 30.08.2014. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/agree_international/2014/494/oj/eng (дата звернення: 28.02.2026).

12. Bolkvadze K. Cherry Picking EU Conditionality: Selective Compliance in Georgia's Hybrid Regime. *Europe-Asia Studies*. 2016. Vol. 68, no. 3. P. 409-440. DOI: <https://doi.org/10.1080/09668136.2016.1154138>.

13. Carnegie Endowment for International Peace. Georgia's Foreign Agent Law Could Presage a Geopolitical Shift [Електронний ресурс]. Washington, 2024. URL: <https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2024/05/georgia-protests-geopolitics> (дата звернення: 28.02.2026).

14. Cianciara A. K. 'Europeanization' as a legitimization strategy of political parties: the cases of Ukraine and Georgia. *Southeast European and Black Sea Studies*. 2016. Vol. 16, no. 3. P. 391-411. DOI: <https://doi.org/10.1080/14683857.2016.1201984>.

15. Cornell S. E. *Georgia After the Rose Revolution: Geopolitical Predicament and Implications for U.S. Policy*. Carlisle, PA : Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 2007. 57 p. URL: <https://press.armywarcollege.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1687&context=monographs> (дата звернення: 28.02.2026).

16. Cornell S. E., Starr S. F. *The Guns of August 2008 : Russia's War in Georgia* / eds. S. E. Cornell, S. F. Starr. New York : M.E. Sharpe, 2009. 279 p.

17. Council of the European Union. Extraordinary Meeting of the European Council (1 September 2008). Presidency Conclusions [Електронний ресурс]. Brussels, 2008. 5 p. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12594-2008-INIT/en/pdf> (дата звернення: 28.02.2026).

18. Council of the European Union. Joint Action 2008/736/CFSP of 15 September 2008 on the European Union Monitoring Mission in Georgia, EUMM Georgia. *Official Journal of the European Union*. 2008. L 248. P. 26-31. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008E0736> (дата звернення: 28.02.2026).

19. Dekanozishvili M. The European Union's credibility-expectations gap in its European neighbourhood policy: perspectives from Georgia and Ukraine. *Journal of Southeast European and Black Sea Studies*. 2020. Vol. 20, no. 1. P. 1-17. DOI: <https://doi.org/10.1080/14683857.2020.1767467>.

20. Delcour L. 'You can lead a horse to water, but you can't make it drink': the EU's and Russia's intersecting conditionalities and domestic responses in Georgia and Moldova. *European Politics and Society*. 2018. Vol. 19, no. 4. P. 490-505. DOI: <https://doi.org/10.1080/23745118.2018.1441699>.

21. Delcour L., Panchulidze E. *It Takes Three to Tango: Georgia's Engagement in Trilateral Formats as part of Eastern Partnership*. Caucasus Survey.

2023. Vol. 11, no. 2-3. P. 139-162. DOI: <https://doi.org/10.30965/23761202-bja10012>.

22. Delcour L. Russia's War on Ukraine, the EU, and Its Eastern Neighborhood: Layers of Liminality. *Problems of Post-Communism*. 2024. Vol. 71, no. 4. P. 317-327. DOI: <https://doi.org/10.1080/10758216.2024.2318346>.

23. Delcour L., Wolczuk K. Spoiler or facilitator of democratization? Russia's role in Georgia and Ukraine. *Democratization*. 2015. Vol. 22, no. 3. P. 459-478. DOI: <https://doi.org/10.1080/13510347.2014.996135>.

24. European Commission. Statement by the High Representative / Vice-President of the Commission Kaja Kallas and Commissioner for Enlargement Marta Kos on Georgia [Електронний ресурс]. 01.12.2024. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/news/statement-high-representative-vice-president-commission-kaja-kallas-and-commissioner-enlargement-2024-12-01_en (дата звернення: 28.02.2026).

25. European Council meeting (14 and 15 December 2023) - Conclusions. EUCO 20/23 [Електронний ресурс] / General Secretariat of the Council. Brussels, 2023. 12 р. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/68967/europeancouncilconclusions-14-15-12-2023-en.pdf> (дата звернення: 28.02.2026).

26. European Council on Foreign Relations (ECFR). Hope and Turmoil: The EU's Role in Securing Georgia's Democratic Future [Електронний ресурс]. 2025. URL: <https://ecfr.eu/article/hope-and-turmoil-the-eus-role-in-securing-georgias-democratic-future/> (дата звернення: 28.02.2026).

27. European Council. Conclusions. EUCO 15/24 [Електронний ресурс] / General Secretariat of the Council. Brussels, 2024. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/qa3lblga/euco-conclusions-27062024-en.pdf> (дата звернення: 28.02.2026).

28. European Parliament. Resolution on Georgia's worsening democratic crisis following the recent parliamentary elections and alleged electoral fraud. 2024/2933(RSP) [Електронний ресурс]. 22.11.2024. URL:

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-10-2024-0183_EN.html (дата звернення: 28.02.2026).

29. Fix L., Gawrich A., Melnykovska I. The EU's struggle for normative power in the Eastern neighbourhood: the case of Georgia. *Caucasus Survey*. 2019. Vol. 7, no. 1. P. 1-24. DOI: <https://doi.org/10.1080/23761199.2018.1541218>.

30. Freedom House. Georgia. Nations in Transit 2024 Country Report [Електронний ресурс]. Washington : Freedom House, 2024. URL: <https://freedomhouse.org/country/georgia/nations-transit/2024> (дата звернення: 28.02.2026).

31. Georgia 2024 Report : Commission staff working document, SWD(2024) 697 final [Електронний ресурс] / European Commission. Brussels, 2024. 103 p. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/7b6ed47c-ecde-41a2-99ea-41683dc2d1bd_en?filename=Georgia+Report (дата звернення: 28.02.2026).

32. Georgia 2025 Report : Commission staff working document, SWD(2025) 757 final [Електронний ресурс] / European Commission. Brussels, 2025. 90 p. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/b3089ad4-26be-4c6a-84cc-b9d680fe0a48_en?filename=georgia-report-2025.pdf (дата звернення: 28.02.2026).

33. Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia. Report. Volume I. Brussels, 2009. 44 p. URL: https://www.mpil.de/files/pdf4/IIFFMCG_Volume_I.pdf (дата звернення: 28.02.2026).

34. International Crisis Group. Watch List 2024. Autumn Update. Georgia [Електронний ресурс]. Brussels : International Crisis Group, 2024. URL: <https://www.crisisgroup.org/sites/default/files/2024-10/wl-autumn-2024-georgia.pdf> (дата звернення: 28.02.2026).

35. Jones S. F. The Rose Revolution: A Revolution without Revolutionaries? *Cambridge Review of International Affairs*. 2006. Vol. 19, no. 1. P. 33-48. DOI: <https://doi.org/10.1080/09557570500501754>.

36. Kakachia K., Lebanidze B., Dubovyk V. Defying marginality: explaining Ukraine's and Georgia's drive towards Europe. *Journal of Contemporary European Studies*. 2019. Vol. 27, no. 4. P. 451-462. DOI: <https://doi.org/10.1080/14782804.2019.1647514>.

37. Kakachia K., Minesashvili S. Identity politics: Exploring Georgian foreign policy behavior. *Journal of Eurasian Studies*. 2015. Vol. 6, no. 2. P. 171-180. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.euras.2015.04.002>.

38. Karadağ Y. A new geopolitical stalemate: revisiting the EU's neighbourhood policy in Georgia. *Southeast European and Black Sea Studies*. 2024. Vol. 24, no. 3. P. 497-513. DOI: <https://doi.org/10.1080/14683857.2024.2387468>.

39. King C. The Five-Day War: Managing Moscow after the Georgia Crisis. *Foreign Affairs*. 2008. Vol. 87, no. 2. P. 2-11. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2008-11-01/five-day-war> (дата звернення: 28.02.2026).

40. Loda C. Georgia, the European Union, and the Visa-Free Travel Regime: Between European Identity and Strategic Pragmatism. *Nationalities Papers*. 2019. Vol. 47, no. 1. P. 72-86. DOI: <https://doi.org/10.1017/nps.2018.7>.

41. Mitchell L. A. Democracy in Georgia Since the Rose Revolution. *Orbis*. 2006. Vol. 50, no. 4. P. 669-683. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.orbis.2006.07.007>.

42. Ó Beacháin D., Coene F. Go West: Georgia's European identity and its role in domestic politics and foreign policy objectives. *Nationalities Papers*. 2014. Vol. 42, no. 6. P. 923-941. DOI: <https://doi.org/10.1080/00905992.2014.953466>.

43. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). Georgia. Parliamentary Elections, 26 October 2024. ODIHR Election Observation Mission Final Report [Електронний ресурс]. Warsaw : OSCE/ODIHR, 2024. 53 p. URL: https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/1/6/584029_0.pdf (дата звернення: 28.02.2026).

44. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights; OSCE High Commissioner on National Minorities. Human Rights in the War-Affected Areas Following the Conflict in Georgia. Warsaw : OSCE/ODIHR, 2008. 104 p. URL:

<https://www.osce.org/files/f/documents/1/6/39468.pdf> (дата звернення:
28.02.2026).

ДОДАТКИ

Додаток №1. Рис. 2.1. Хронологія євроінтеграційного процесу
Сакартвело (2003–2025 рр.)

Додаток №2. Рис. 3.1. Взаємозв'язок внутрішньополітичних бар'єрів євроінтеграції Сакартвело

Додаток №3. Хронологія ключових подій євроінтеграції

Сакартвело

Рік	Подія	Значення для євроінтеграції
2003	Революція троянд, прихід до влади М. Саакашвілі	Початок системного євроінтеграційного курсу
2004–2012	Антикорупційні реформи, модернізація поліції та держуправління	Формування інституційної бази для зближення з ЄС
2008	Серпнева війна з Росією; окупація Абхазії та Пд. Осетії	Посилення безпекового виміру євроінтеграції
2009	Запуск ініціативи Східного партнерства ЄС	Інституційна рамка для зближення без перспективи членства
2012	Прихід до влади «Грузинської мрії»	Збереження формального курсу при зміні внутрішньої логіки
2014	Підписання Угоди про асоціацію та DCFTA	Найвагоміший формальний здобуток євроінтеграційного курсу
2016	Угода про асоціацію набуває чинності	Юридичне закріплення зобов'язань щодо реформ
2017	Безвізовий режим із країнами ЄС	Практичний і символічний результат зближення
2022	Подача заявки на членство в ЄС; статус «потенційного кандидата»	Формальний початок вступного процесу
Грудень 2023	Надання статусу кандидата на вступ	Визнання прогресу з умовою виконання 9 кроків

Рік	Подія	Значення для євроінтеграції
Травень 2024	Ухвалення закону про «іноземних агентів»	Відхід від умов ЄС; масові протести
Жовтень 2024	Парламентські вибори; оскаржені результати	Резолюція ЄП; де-факто заморожування переговорів
2025	Доповідь Єврокомісії: 9 умов невиконані	Офіційне підтвердження зупинення процесу

Додаток Б.

**Порівняльна характеристика євроінтеграційних траєкторій країн
«асоційованого тріо» (станом на 2025 р.)**

Критерій	Сакартвело	Молдова	Україна
Угода про асоціацію	3 2016 р.	3 2016 р.	3 2017 р.
Статус щодо ЄС (2025 р.)	Кандидат (переговори заморожені)	Кандидат (переговори відкрито)	Кандидат (переговори відкрито)
Судова реформа	Відсутня	Проводиться	Частково проводиться
Незалежність медіа (Freedom House 2024)	Погіршення	Покращення	Без суттєвих змін
Реакція на критику ЄС	Ігнорування	Врахування	Часткове врахування
Зовнішня загроза з боку Росії	Окупація 20 % території	Придністров'я	Повномасштабна війна
Реакція на вторгнення 2022 р.	Нейтралітет, відмова від санкцій	Підтримка України, санкції	Активна оборона